

De Morgen

HELDERSE VERENIGING VOOR SOCIALE GESCHIEDENIS

Opgericht op 30 december 1991 en ingeschreven bij de Kamer Voor Koophandel voor Hollands Noorderkwartier d.d. 22 september 1993, onder dossiernummer V 637339.

Bestuurssamenstelling:

Voorzitter;

W.F.H. v.d. Paard 0223-614023

Secretaris;

J.G. Kikkert 0223-612426

Noordzeestraat 3 Den Helder

Penningmeester;

H. v.d. Blom 0223-615541

2e Penningmeester;

C. Dalenberg 0223-641945

Bestuursleden;

H. Boerekamps 0223-669499

R. Schenk

Redactie "de Morgen";

G. Hoekmeijer 0223-628033

H. Boerekamps. 0223-669499

Webeditor;

H. Boerekamps

Leden van verdienste: Mies Campfens, Daaf Fiege, Cees Rondèl en Jan Kikkert.

Contributie: het lidmaatschap van de HVSG bedraagt minimaal € 12,50 per jaar. Ze wordt in mei d.m.v. een acceptgiro geïnd, naar rato van het aantal verstreken maanden (twaalf dan wel minder nl. vanaf aanmelding als lid). Voor elk volgend lid, woonachtig op het adres van een al ingeschreven lid, geldt een minimum contributie van € 2,50.

Pagina 2 Voorwoord

Pagina 4 Morgenstond

Pagina 6 Excursie naar vliegveld de Kooy

per 3 maanden en is bij de Koninklijke Bibliotheek geregistreerd onder Internationaal Standard Serial Number (ISSN) 1572-7378.

Het logo van de Morgen: Voor gebruikmaking van het logo, zoals dat sinds medio 1993 wordt gevoerd, is toestemming verkregen van de Brusselse hoofdredactie van het Vlaamse dagblad "De Morgen".

Losse nummers à € 3,50. Eerder verschenen nummers kunnen worden besteld door overmaking van € 3,50. per gewenst exemplaar op postrekening 700681 t.n.v. HVSG, te Den Helder o.v.v. het/ de betreffende nummer(s).

Aanmoedigen, op- aanmerkingen en/of klachten over De Morgen gaarne naar hvsgdemorgen@gmail.com. Inleveren kopij voor "De Morgen". Uw bijdrage dient samen met ingescande foto's/ tekeningen op schijf, USB-stick of via de E-mail aangeleverd te worden bij de redacteur. Indien u de tekst en foto's niet op floppy heeft, dan deze eerst laten inscannen bij Gerard Hoekmeijer, ☎ 0223-628033.

Inleverdata: Voor de 15^e van de 2^e, 5^e, 8^e, 11^e maand. Publicatie hoeft niet te betekenen dat de daarin vermelde meningen het inzicht van de redactie of van de vereniging weergeven. Auteurs dragen de verantwoordelijkheid voor de inhoud van hun bijdragen. De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen in te korten of niet te plaatsen.

Internet: Natuurlijk is de HVSG ook via internet bereikbaar. Onze website www.hvsg.net. kunt u in uw "favorieten" plaatsen om steeds op de hoogte van de verenigingsactiviteiten te zijn.

Pagina 8 Keerkringen deel 2

Pagina 13 Algemeene Bond van Nederlandsche Marine-Matrozen

Pagina 16 Badhuis

De Morgen

Juni 2012

VOORWOORD

Verheffing van het Volk

Het voorwoord van dit nummer van De Morgen gaat over dat wat de belangrijkste rol heeft gespeeld bij de emancipatie van het 'gewone' volk, in vroegere jaren aangeduid als de verheffing van het volk. Het boek brengt ons naar andere plaatsen en tijden, het boek brengt kennis en inzicht, het boek verblijdt en verdriet. Het in handen krijgen van een boek is een ander verhaal. Eeuwenlang was het geschreven woord, en later, het gedrukte woord toegankelijk voor weinigen. Tot zij er was: de bibliotheek. De viering van 100 jaar Openbare Bibliotheek in Den Helder is de aanleiding van dit voorwoord. Nu moeten we ons echter niet blind staren op 100 jaar. Eigenlijk is onze bieb niet meer dan 'antiek', zeker gezien de wereldgeschiedenis, maar ook binnen de plaatselijke geschiedenis.

Oude Bibliotheek Breewaterstraat

In het oude Soemerië en Egypte – een paar duizend jaar voor Christus! – zijn daar al bibliotheken. Het zijn beslist geen openbare bibliotheken. In de oudheid zijn zij tempelbibliotheken waar de geestelijke stand wordt opgeleid. De rekken zijn nu gevuld met pockets of gebonden boeken, maar daar met kleitabletten. 'Gelukkig' gaat de vermaarde bibliotheek van Ebla, een voormalige stad in Syrië, in vlammen op: de kleitabletten zijn in het vuur gebakken tot kleine baksteentjes. Zo

blijven zij bewaard en zijn geworden tot een bron van informatie.

De oude Grieken zijn begonnen met het aanleggen van privébibliotheken. De Romeinen pakken het groter aan. In steden van betekenis komen bibliotheken. Na het badderen in de thermen neemt menige Romein ter ontspanning een stukje literatuur tot zich. De bibliotheek van Marseille is een centrum van beschaving; velen komen daar om studie te maken van Griekse en Latijnse literatuur. Hoewel de Vandalen niet echt vandalen waren, zijn tijdens de Grote Volksverhuizing heel veel bibliotheken verwoest. Ontzettend veel kennis gaat daarmee verloren.

Niet voorbij kan worden gegaan aan de beroemdste bibliotheek van de Oudheid, nl. die van Alexandrië in Egypte, zo'n 200 jaar voor Christus. De leiders hebben zich tot doel gesteld de verzameling boeken compleet te maken. Het verhaal wil dat binnenlopende schepen hun boeken moeten afstaan. Daarvan worden kopieën gemaakt die de bezoekers terug krijgen. De originele exemplaren komen in de bibliotheek. Het spreekt voor zich dat er meerdere verhalen de ronde doen.

Bibliotheek in de stad

Die van kalief Omar – hij leeft in de 7^e eeuw na Christus - mag er ook zijn: hij stelt dat alles wat in de boeken staat al in de koran staat, en

De Morgen

Juni 2012

dus overbodig zijn. Als er iets anders in staat, is dat onjuist. In beide gevallen volgt vernietiging. Het gevolg van al die waarheden is het teloor gaan van een schat aan boeken, veelal papyrusrollen.

In de Middeleeuwen zijn opnieuw bibliotheken gesticht, meestal als onderdeel van universiteiten. Pas in de Renaissance verspreidt de intellectuele kennis zich op grotere schaal. De late middeleeuwen brengt de boekdrukkunst. Brede verspreiding en het drukken van meerdere exemplaren maken dat kennis niet zo snel verloren gaat.

Rond 1850 ontstaat de opmars van de openbare bibliotheek, vanuit Engeland. Oorspronkelijk bedoeld om de arbeidersklasse te verheffen en gaandeweg als onmisbaar instituut bij de democratisering van de maatschappij.

Nieuwste Bibliotheek in Den Helder

Zo gezien is Den Helder laat met het vestigen van een openbare bibliotheek in 1912. De waarheid is dat daarvoor het bibliotheekwerk in onze stad al een beetje was ingevuld.

De heer G. Kleinbloesem stelt dat de 'Maatschappij tot Nut van 't Algemeen' in 1825 een nutsbibliotheek vestigt aan de Vismarkt.

Op 21 november 1912 verzoekt het bestuur van de Openbare Leeszaal om deze 'volksbibliotheek' van het Nut over te nemen. Een hobbel is het leengeld. De volksbibliotheek vraagt 1 cent per boek; de Leeszaal 50 cent per jaar. De plooiën zijn glad gestreken. Tot voor kort zijn de bestuurlijke banden, stammende uit die tijd, herkenbaar gebleven. Tot ook zij ten prooi vallen aan de schaalvergroting. Of toch de democratisering? Desalniettemin blijft de Openbare Bibliotheek een voorziening waar literatuur, kennis en informatie te krijgen is, via boek, e-book, computer en sociale media. Voor zo goed als geen geld. Op naar de Bieb die de HVSG hierbij feliciteert met haar 100 jarig jubileum.

De nieuwe Bibliotheek ??

Tekst Willem van der Paard, voorzitter

De Morgen

Juni 2012

DE MORGENSTOND HEEFT.....(nr. 3)

Mensen hebben vijanden nodig. Tot deze toch wat vreemde gedachte kwam ik na het lezen van de stapel kranten, die ik tijdens een korte vakantie had 'gemist'. Je moet tenslotte blijven als redacteur van dit onvolprezen orgaan! Die kranten stonden bol van artikelen over de crisis in Europa, over de miljarden euro's die ons dat gaat kosten en de komende verkiezingen, die in het teken staan van maar één item: Europa. De ellendige, bureaucratische moloch Europa, die al onze zuurverdiende euro's (die ons destijds ook nog door onze strot zijn geduwd) opsloopt en overhevelt naar die aartsluie pastavreters en andere mediterrane klaplopers. Europa, de grote bedreiging van onze zelfbeschikking, van onze welvaart. Europa: de oorzaak van de crisis. Europa: de schuld van alles!

Ha! Fijn, we hebben weer een vijand. Dat werd tijd, want die moslim tsunami kwam maar niet en ging knap vervelen. Het is 2012 en we hebben dus god zij dank weer een echte vijand en deze keer is het dus: ons aloude eigen 'Avondland' Europa.

Zeker in Den Helder is de behoefte aan een vijand altijd groot geweest. Want wat was het een klap – een àderlating – dat in 1989 het gehele Sovjetimperium zomaar ter ziele ging.

Ruim veertig jaar lang vreesden en haatten we Rusland, de USSR, vervloekte grootmacht van het 'reëel bestaande socialisme'; de wrede onderdrukker van onze Oost Europese (toen nog wel) vrienden. De bedreiger van de wereldvrede met zijn onmetelijke nucleaire arsenaal en het gevreesde immense Rode Leger. Deze immer dreigende 'rode vloedgolf' moest gekeerd worden met gelijke middelen. We leefden in de tijd van een absurde wapenwedloop, waarin Oost en West tegen elkaar op boden met steeds krachtiger,

technisch volmaakter en vooral – méér wapentuig.

Dat kon je destijds ook in Den Helder goed zien als je langs de haven fietste. Als de smaldelen niet op vlagvertoon of oefenreis waren, dan lag de marinehaven ook echt vol. Eén vliegdekschip, twee kruisers, twaalf onderzeebootjagers, een flink aantal fregatten, minstens zes onderzeeërs, patrouilleboten, een heleboel mijnenvegers, een 'mottenballenvloot' en om en nabij twintigduizend manschappen. Ik was zelf in de jaren zestig vliegtuigmaker en weet nog aan hoeveel verschillende types ik heb gewerkt. Er waren Lockheed Neptunes, Brequet Atlantics, Grumman S2F Trackers (de Stoefs), Beechcraft Navigators, Harvard T6jes en Fokker S11jes. Drie verschillende helicopters zelfs: de Sikorsky S58, de Westland Wasp en de Augusta Bell. Toen ik in dienst kwam in 1964 kreeg ik les op een Grumman Avenger en hadden we zelfs nog een marine squadron (860) met Seahawk straaljagers.

Ja, dat waren nog eens tijden. De sky was toen zeker de limit. Alles kon. En als de vermaledijde socialisten van de PvdA dreigden te winnen bij de verkiezingen, dan werd er door de krant 'van wakker Nederland', de Telegraaf, steevast een Sovjetonderzeeër voor de kust gesignaleerd of werd er een grote foto geplaatst op de voorpagina van zo'n reusachtige 'strategische' Russische bommenwerper (Navo codenaam 'Bear'), die door een eigen Neptune zou zijn 'onderschept' boven de Noordzee.

Want hoe pro Navo en anti-communistisch de sociaaldemocraten ook waren, zij werden er toch steeds een beetje van verdacht bij de 'vijfde colonne' te horen. Als marineman werd je dus geacht vooral op de VVD te stemmen. Bij het lezen van de verkiezingsuitslagen van (marine)stembureau "Nieuwediep 5" zag je in

De Morgen

Juni 2012

die jaren altijd 'Noord Koreaanse' uitslagen: VVD 85%, (de voorlopers van het) CDA 10% en de rest de rest.

Maar Den Helder telde toen nog wel zo'n 64.000 inwoners, die vrijwel allemaal in de gelukkige zekerheid leefden van het vaste 'katje' en dat alles zou blijven zoals het was.....

Bear vliegtuig

Toen ik in 1972 de marine verliet werd ik later geconfronteerd met het begrip 'Berufsverbot', een uit West Duitsland overgewaaid begrip (vermeende sympathisanten van de toenmalige extreemlinkse terreurorganisatie R.A.F, konden uit overheidsbetrekkingen worden geweerd). Ik was intussen toegetreden tot de PSP, die destijds blijkbaar als staatsgevaarlijk werd beschouwd. Ik had als elektromonteur een klus op DIVMAG, de marinemagazijnen aan de Lijsterstraat. Ja, de marine was toen nog overal in de stad aanwezig! En daarvoor had je een pas nodig. Mijn toenmalige werkgever Tot & Beers heeft die keurig aangevraagd en op een gegeven moment moest ik mij melden bij een opvallend onopvallend pand naast metaalhandel Govers aan de Weststraat, alwaar de MARID (Marine Inlichtingen Dienst) destijds was gevestigd. Mij werd daar te kennen gegeven dat mij vanwege mijn politieke activiteiten geen pas zou worden verstrekt. Ik heb de klus echter gewoon afgemaakt op zogenaamde weekpasjes en hoewel - op het wachthuisje na - het hele complex nu verdwenen is, heb ik ook daar

geen sabotageacties uitgevoerd. Het idee alleen al..... Ongeveer tegelijkertijd ontving ik documenten van het bureau Mobilisatie van het ministerie van Defensie, welke handelden over onder meer een 'oorlogsbetaalboekje'. Ik fantaseerde toen wel eens wat er zou gebeuren als er oorlog zou komen: zou ik als opgeroepen reservist dan wel toegelaten worden?

Een ander pluspunt van de aanwezigheid van een vijand voor de romantische revolutionaire jongeren van toen, was de sfeer van argwaan en wantrouwen die bij de Koude Oorlog hoorden. Geruchten over telefoontaps en infiltratie, die vooral in de kringen van de CPN de ronde deden. Ook bij mijn kameraden van de PSP leefde dat sterk. Op hijgende toon werd dan in je oor gefluisterd: 'sssst.....ik hang op.....ik wordt.....afgeluisterd.....ik hoorde van die verdachte klikjes.....je weet wel.....' Ik wist het niet hoor, wel dat ze er echt van genoten. Dank zij onze vijand leefden we in onze eigen James Bond film.

In april werd pas goed duidelijk hoe ver die tijd achter ons ligt, tijdens het bezoek van admiraal Vladimir Sergejevich Visotskiy, de eerste Russische vlootvoogd na Peter de Grote, die onze marine bezocht en zelfs mocht afdalen in het binnenste van Hr. Ms. Bruinvis.

De zielige en genante jaarlijkse vertoning tijdens de herdenking van de Georgische slachtoffers van WOII op Texel, waarbij de Russische ambassadeur slechts via Den Oever het eiland mocht betreden omdat hij anders vanaf de Texelse boot wel eens een foto van de marinehaven zou kunnen maken, was eindelijk voorbij.....

Maar voor de mensen met heimwee is er dus goed nieuws: we hebben weer een vijand!

De Vijand is dood! Lang leve de Vijand!

Tekst Gerard Hoekmeijer

De Morgen

Juni 2012

OP EXCURSIE NAAR MVK DE KOOY

Op woensdag 21 maart j.l., een heuse lentedag, werd een delegatie van 10 leden van onze vereniging door de sergeant-majoor Arie Bouter welkom geheten op het Maritiem Vliegveld De Kooy. Er hadden zich 13 leden aangemeld. Een meldde zich voor de datum af en van twee mochten wij helaas niets vernemen.

Oude Marine vliegveld de Kooy

Om even na tien uur werd onze groep begeleid naar de traditie kamer om zoals gebruikelijk aan te vangen met een beker koffie of thee en welkom geheten te worden door Arie Bouter die een uitleg gaf hoe de dag er uit zou gaan zien. Kort daarna kregen we een uitleg over de zogenaamde SAR activiteiten in de schitterende bioscoopzaal waar menige onderneming jaloers op kan zijn. Een al wat oudere film gaf duidelijkheid hoe een SAR melding vanaf zee en vanaf het begin tot aan het einde uiteindelijk in z'n werk gaat.

Daarna vertrokken wij naar de brandweer waar een viertal indrukwekkende blusvoertuigen in een hangar stand-by stonden om een eventuele calamiteit direct te kunnen bestrijden.

Blusvoertuig

Met de z.g. crashtenders (blusvoertuigen) werd een demonstratie gegeven en tevens een uitleg. Deze voertuigen beschikken over zeer krachtige en grote capaciteit water en schuimkanonnen waarmee vliegtuigbranden effectief bestreden kunnen worden. Enkele van onze leden mochten een rit meemaken over het terrein.

Vervolgens kregen wij een bezichtiging en uitleg in de hangar waar de nieuwe NH-90 (opvolger van de lynx helikopter) stond opgesteld. Zowel de KM als de KLu werken hier samen aan dit project. Een project waarin duidelijk werd dat beide krijgsmachtdelen elkaar nog wel eens in de haren vliegen als gevolg van een cultuurverschil.

Deelnemers van de excursie

Na de bezichtiging werd de pas ingezet richting eetzaal voor een smakelijke blauwe hap.

Na de lunch werden wij uitgenodigd voor een bezoek aan de prachtig ingerichte traditiekamer dat meer weg heeft van een heus museum en vrijwel alleen draait op vrijwilligers. Deze mensen stond enthousiast klaar om ons uitleg te geven over de vele ornamenten, boeken en foto's. Een mooi besluit van een interessante dag op het gastvrije Vliegveld.

Tekst Cor Dalenberg

De Morgen

Juni 2012

125 JAAR STADSHART

Na de boeken 100 jaar Julianadorp en twee eeuwen Visbuurt is vrijdagmiddag 8 juni **125 jaar Stadshart** de nieuwste pennenvrucht van de Helderse amateur historicus Marinus Vermooten, auteur van een inmiddels groot aantal publicaties, die geschiedenis als thema hebben. Voor zijn laatste boek is gebruik gemaakt van radio interviews die sinds 1982 op 6000 cassettes zijn opgenomen en die digitaal zijn vastgelegd door de HHV.

In een groot aantal hoofdstukken worden de ontwikkelingen van de Helderse binnenstad per periode beschreven met als startpunt de komst van het spoorwegstation en de ontwikkeling van het gebied rondom het station. De hierna in ontwikkeling gezette winkelstraten (Keizerstraat, Spoorstraat, Koningstraat) zijn via tekst met foto's uitvoerig beschreven.

Het wederopbouwplan Centrum van na WOII werd benut voor het maken van een goede aansluiting tussen de westelijke en oostelijke stadsdelen. Dit doel werd bereikt door het spoorwegemplacement in te korten, het station in zuidelijke richting te verplaatsen en het centrum van verkeersverbindingen in het westelijk stadsdeel (bij de watertoren) rechtstreeks in verbinding te brengen met het belangrijkste verkeersknooppunt in het oostelijk stadsdeel (het kruispunt Zuidstraat-Weststraat).

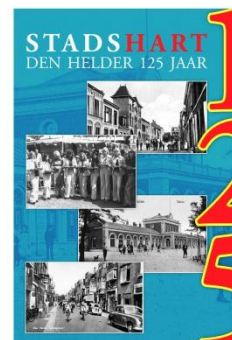
Tijden veranderen: Beatrixstraat, Keizerstraat, het Julianaplein oostzijde en deels Spoorstraat hebben de rol in het middagje winkelen grotendeels overgenomen.

Tegenover deze gunstig geconcentreerde 'hard core' staat het nadeel van de minder geïntegreerde winkelconcentraties in 'uitloopstraten zoals de Koningstraat waar de horeca overheerst. Ooit is gedacht het eerste deel van de Koningstraat vanaf het

Koningsplein op te knappen om de balans tussen horeca en winkels in evenwicht te houden. Dat blijkt vergeefs te zijn geweest. Langzaam maar zeker trokken de winkeliers er weg. Het boek beschrijft talrijke onderwerpen, naast handel en nijverheid, het horecagebeuren, bioscopen, markten, muziek-evenementen en vele andere onderwerpen. Ook zijn vele bijzondere ontdekkingen gedaan. Wist U dat een oliebolenkraam in het nog vrijwel onbewoonde gebied de eerste middenstander was in wat nadien Spoorstraat werd. Het is een bijzondere ontdekking! Er zal bij de presentatie van het boek komende vrijdag dan ook een schaalje oliebolletjes aanwezig zijn met de anekdote. De rest moeten de mensen maar lezen.

Het boek is gedrukt door Dékavé aan de Pastoor Koopmanweg. Het boek kost € 25 bij de Bruna vestigingen in Den Helder en Julianadorp. Voorts zijn boeken te koop bij de VVV. Bij Combi Foto in de Keizerstraat krijgen Vrienden van Den Helder op vertoon van hun lidmaatschap 5 euro korting. Het boek telt 323 pagina's met een voorwoord geschreven door Gert Jan Nijpels, zoon van een vroegere middenstander in de Spoorstraat en 8 jaar wethouder van Den Helder. Aan de totstandkoming is veel archiefonderzoek voorafgegaan.

Tekst Marinus Vermooten

De Morgen

Juni 2012

KEERKRINGEN

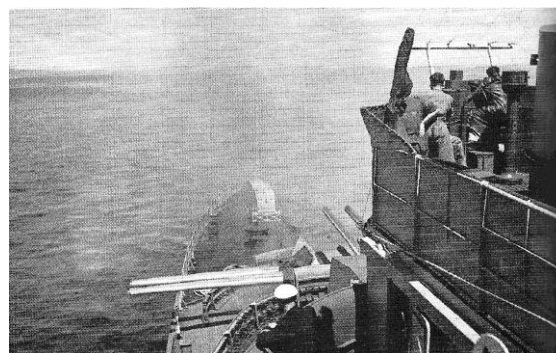
De avonturen van een Nieuwedieper overzee

Deel 2: ONTSNAPPING EN ONDER VUUR,

Op 19 augustus 1939 vertrok Hr.Ms. Tromp uit de haven van Den Helder met aan boord mijn vader, koksmaat in de rang van matroos der eerste klasse G.J.A Hoekmeijer voor een – naar later bleek – heel lange en spannende reis. Doel was het toenmalige Nederlandsch Oost-Indië ter versterking van Nederlands militaire macht aldaar en de verdediging van de ‘Gordel van Smaragd’, zoals ons toenmalig koloniaal bezit wel liefkozend werd genoemd. Er hing immers ‘de dreiging van oorlog in de lucht’. Zowel in Europa als in Azië hadden de dictatoriaal geleide, militaristische en fascistoïde landen Duitsland, Italië en Japan hun militaire macht fors uitgebreid uitten zich in woord, geschrift en gedrag zich steeds agressiever naar hun burens. Ook hadden deze landen naast hun imperialistische machtsdrift grote behoefte aan grondstoffen en ‘Lebensraum’. De wereld was gewaarschuwd!

De Tromp passeerde de Noorderkeerkring op Koninginnedag 31 augustus 1939 en meerde op 10 september van datzelfde jaar af in de haven van Sabang in Noord-Sumatra. Op 7 december 1941 vielen de Japanners onverhoeds de Amerikaanse vlootbasis Pearl Harbour aan. De volgende dag verklaarden de VS, Groot-Brittannië(inclusief het Gemene Best, waaronder Australië) en Nederland Japan de oorlog. Er werd een ABDA-command ingesteld, waarvan Nederland deel uitmaakte(American, Britisch, Dutch, Australian Command) en een “Combined Striking Force”(soms “Alied Striking Force” genoemd) opgericht. Deze kwam al snel in actie in de Gaspar Straten, de straten tussen de eilanden Billiton en Banka ten oosten van Sumatra. Er was een Japanse invasievloot onderweg vanuit de Zuid- Chinese zee, met de

bedoeling om het olierijke gebied rond Palembang in zuidelijk Sumatra te bezetten. De Combined Striking Force(CSF) bestond uit Hr.Ms. kruisers De Ruyter(vlaggeschip), de Java en de Tromp, de Australische kruiser HMAS Hobart, de Britse zware kruiser HMS Exeter en vier Nederlandse en vier Amerikaanse torpedobootjagers. Tegen de middag van 15 februari 1942 werd het eskader aangevallen door Japanse vliegtuigen. Zonder de bescherming van eigen jachtvliegtuigen en met veelal verouderde oorlogsschepen zonder veel luchtafweergeschut, was de CSF kansloos. Onder zware bommenregens werd de vloot teruggedreven naar Java.

Hr.Ms. Tromp in actie (foto N.I.M.H.)

ONDER VUUR

Drie dagen na de aftocht uit de Gaspar Straten werd door een vliegboot van de Marine Luchtvaartdienst een kleine Japanse invasievloot ontdekt, die op weg was naar Bali. Er werd besloten om de vijand aan te vallen in verschillende aanvalsgolven. Als eersten werden de Japanse torpedobootjagers Asashio en Oshio aangevallen door de kruisers De Ruyter en Java. De Slag in Straat Bandoeng was begonnen!

In de tweede fase van deze slag in de nacht van 19 op 20 februari 1942 kwam Hr.Ms. Tromp in actie. Nadat de “American 58th Destroyer Division” bestaande uit vier

De Morgen

Juni 2012

torpedobootjagers 15 torpedo's op de Japanse jagers had afgevuurd, die allen doel misten stoomde de Tromp met een vaart van 31 knopen op en zette de aanval in. Plotseling werd zij 'gevangen in een zoeklicht'. Op dat zelfde moment sloeg er met een enorme klap een Japanse granaat in de romp van het schip. Snel werden de kanonnen 'gebakst' om het vijandelijke vuur te beantwoorden met salvo's met het 15 cm geschut en de 40 mm mitrailleurs. De Tromp kreeg nog meer treffers te verwerken, onder andere op de brug en de commandotoren. Commandant De Meester seinde '.....*badly damaged.....badly damaged....*' De Tromp plaatste een voltreffer op de Oshio. Het vuurgevecht, dat werd gevoerd over afstand van ongeveer 4 à 5000 meter werd na ca. 6 minuten afgebroken. Om 02:19uur had de Tromp de Japanse jagers Arashio en Michisio binnen schootsafstand. Er ontstond een kort artillerieduel, waarbij de Tromp en de US destroyers de Mischido zwaar wisten te beschadigen. De Tromp had echter elf treffers te verwerken gehad, waardoor het schip zwaar was beschadigd met name aan brug en commandotoren, waarbij ook het vuurleidingsstelsel werd uitgeschakeld en de gyrokompassen onklaar raakten. Ook was er een gat in de romp onder de waterlijn dat met houten schoren en stutten werd gedicht. Maar veel erger was dat de slag aan 10 marinemensen het leven had gekost en er 30 gewond raakten. Op eigen kracht kon de Tromp op 22 februari 1942 de haven van Soerabaja bereiken, waar de schade provisorisch werd hersteld. Om 17.00 uur vertrok het zwaar gehavende schip voor reparatie naar Australië.

DE ONTSNAPPING

Mijn vader G.J.A. Hoekmeijer is ondertussen overgeplaatst naar Hr. Ms. Krakatau, een mijnenlegger, die in 1924 was gebouwd op het Marine Etablissement te Soerabaja. Het schip

bleek een 'scheepsbouwkundig wanproduct' te zijn, voortdurend kampend met instabiliteit.

In 1933 was het schip al een keer 'zo maar' gekapseisd. De Krakatau was in de oorlogsdagen gestationeerd in Soerabaja en had nog een aantal mijnenversperringen aangelegd en geholpen KNIL-troepen over te brengen naar het nabijgelegen eiland Madoera. Op 9 maart 1942 is zij door haar bemanning in het Westervaarwater nabij Batoe Poron (Soerabaja) tot zinken gebracht. De bemanning is per vrachtwagen of bus naar de marinehaven teruggebracht, teneinde te trachten met andere marineschepen naar Australië te ontkomen.

Mijn vader is toen 'aangemonsterd' op Hr.Ms. mijnenveger Abraham Crijnsen en werd aldus deelgenoot van de legendarische ontsnapping naar Australië van dat schip

*Hr.Ms. Abraham Crijnsen nog in rustig
Nederlands vaarwater.*

(foto privé collectie)

Ik hoorde dit verhaal als kind dus uit de eerste hand. Mijn pa had een paar foto's van een vrijwel onzichtbaar schip, gecamoufleerd met takken en groen, die steeds werden ververst door nieuw struweel te kappen en per sloep aan boord te brengen. Dat gebeurde overdag in de nabijheid van een eiland om maar niet in

De Morgen

Juni 2012

het vizier van de overal in de lucht en op zee loerende vijand te geraken. Na zonsondergang werden de ketels opgestookt en verder koers gezet naar Australië. U begrijpt dat dit verhaal mijn jongens fantasie danig heeft geprikkeld.

Ook de foto van de bemanning aan boord op het achterdek van de Crijnssen sprak tot de verbeelding. De bemanning zag er bijna uit als een stel piraten met mijn ouwe in zijn 'interlockje', een scheepshond en.....een scheepsaap! Curieus was ook de aanwezigheid van een vrouw aan boord, een verpleegster.

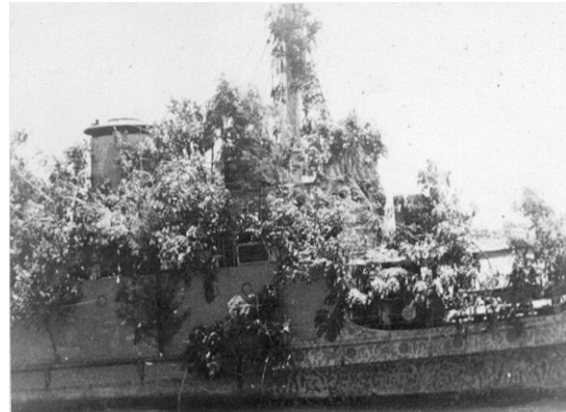
Een vrouw aan boord van een marineschip op zee was destijds iets ongehoords. Misschien gold toen nog een eeuwenoude zeemanswet: een vrouw aan boord brengt ongeluk.

Wat mij vooral is bijgebleven, naast zijn verhalen over deze ontsnapping, is de bewondering die hij koesterde voor de commandant van de Crijnssen Ltz 1 A. van Miert, die het – volgens hem - had aangedurfd de orders van de commandant der zeemacht in Nederlands Indië vice admiraal C.E.L. Helfrich te negeren.

Die zouden volgens hem ingehouden hebben, dat alle nog aanwezige schepen zouden moeten worden vernietigd. Dat bevel zou door van Miert ter zijde te zijn geschoven omdat hij wel degelijk mogelijkheden zag om niet alleen een schip, maar ook een bemanning te redden uit de handen van de vijand. Mijn vader was behoorlijk verbittert over de naweeën van deze succesvolle individuele actie van een moedig marineofficier. Volgens zijn lezing is de bemanning na aankomst in op 15 maart 1942 in de haven van Geraldton (Z.W.Australië) 'afgemarkeerd en geïnterneerd' in een militair kampement aldaar. En ook zou commandant van Miert zijn berispt ('..hij kreeg een douw..') vanwege het negeren van

een dienstbevel en het meelaten varen van een burger (de verpleegster Agnes van Dijk).

Mijn pa heeft zijn hele leven een enorme aversie tegen de persoon Helfrich gehouden. Als alleen al die naam werd genoemd op de radio, of later op TV greep hij uit pure woede zijn leren sandaal van zijn voet om die richting 'de bron' te smijten, wat hij overigens – steeds op het nippertje - niet echt deed gelukkig.

Hr. Ms. Abraham Crijnssen "in de bushes"

(foto privé collectie)

Wat nu ware de reden was voor zijn verbittering is ons (mijn broer en ik) niet geheel duidelijk. Want van Miert kreeg (met nog 15 andere bemanningsleden, waaronder mijn pa) bij Koninklijk Besluit van 22 juli 1943 voor hun betoonde moed tijdens de ontsnapping "het Kruis van Verdienste". Volgens mijn broer heeft hij deze medaille overigens met tegenzin aanvaard. Verder wordt er nergens melding gemaakt over een mogelijke negatieve beoordeling van deze miraculeuze ontsnapping door de marineleiding. De oorzaak van deze 'gemengde gevoelens' zou wellicht gezocht kunnen worden in de chaotische situatie van die maartse oorlogsdagen in 1942, waarover later – na de oorlog – de krijgsraad zich gebogen heeft. Zijn er orders genegeerd? En door wie? En waarom? Hoe luidden die orders trouwens?

De Morgen

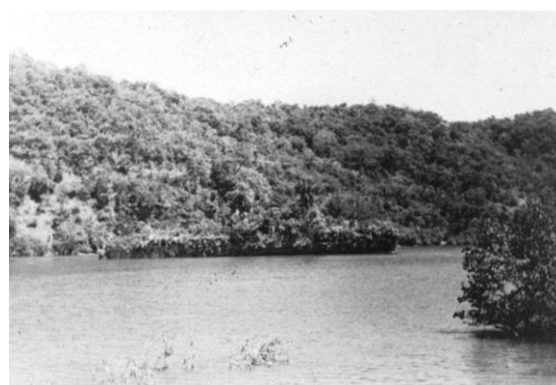
Juni 2012

GEHEIME ORDER KPX

Nog voor de fatale slag in de Javazee op 27 februari 1942, waarbij de Combined Striking Force onder bevel van Karel Doorman een desastreuze nederlaag leed met enorme verliezen aan manschappen en materieel, had de commandant van Marine Etablissement Soerabaja, schout bij nacht P. Koenraad op 17 februari de geheime order "KPX" uitgevaardigd. Deze hield in dat er bij dit sein onmiddellijk uitgeweken moest worden naar Australië. Terwijl de Japanners al op Oost-Java waren geland en nog slechts op zestig kilometer van Soerabaja aan hun opmars waren begonnen, was het chaos troef in de marinehaven. Her en der branden gebouwen, installaties en schepen als gevolg van vijandelijke bombardementen en eigen 'sabotageactiviteiten'. Veel van de zogenaamde inlandse bemanningsleden waren gedeserteerd en de verschillende commandanten dachten verschillend over de juiste interpretatie van KPX, zeker nu de omstandigheden vrijwel hopeloos waren geworden. Schout bij nacht P. Koenraad had zich met zijn staf ingescheept op de oude onderzeeër Hr.Ms. KXII. Zijn bedoeling was toch duidelijk om zoveel mogelijk manschappen en schepen uit handen van de vijand te houden.

Pas als het niet anders zou men het materieel 'onbruikbaar' voor de vijand moeten maken. Op 6 maart ontving de commandant van Divisie II Mijnenvegers, Ltz1 Lebeau de uitwijkorder. Hij had voortdurend overleg met de bevelhebbers van Hr.Ms. Pieter de Bitter, Jan van Amstel, Eland Dubois en Abraham Crijnssen (allen zusterschepen), respectievelijk Ltz 1 J.P.A. Dekker, Ltz2 C. de Greeuw, Ltz2 H. de Jong en Ltz 1 A. van Miert. Op van Miert na zag niemand iets in een ontsnappingspoging. Ook divisiecommandant Lebeau twijfelde aan de kans van slagen en adviseerde de schepen te vernietigen. Alleen de commandant van de

Crijnssen was vastbesloten naar Australië over te steken. Bij een luchtalarm om 9 uur echter gingen de schepen buitengaats en dook de KXII onder water. De Pieter de Bitter meerde om 15.00 uur weer af aan de kade en liet zijn bemanning de keus om zich aan te melden bij de Crijnssen. Alleen de oudste officier Ltz2 V.R.Y. Winkelman gaf daaraan gehoor. Niet veel later werd de Pieter de Bitter met twee tijdbommen tot zinken gebracht. Schout bij nacht Koenraad hoorde de explosie aan boord van de KXII en kwam direct naar de oppervlakte. Toen hij had vernomen wat er was gebeurd ontstak hij in woede. Hij gaf Lebeau opdracht de zaak te onderzoeken en als daaruit zou blijken dat Dekker zonder geldige redenen in strijd met de uitwijkorder had gehandeld deze te laten fusilleren! Zover is het echter niet gekomen. Maar de schrik hierover was groot en aldus besloten de commandanten van de Eland Dubois en de Jan van Amstel met halfvolle brandstoftanks alsnog een poging te wagen te ontsnappen. Vroeg in de morgen gingen beide schepen bij het eiland Gili Radja ten anker. Toen bleek dat door een defect aan de stoomketel de Eland Dubois niet meer op volle kracht kon varen besloot men alleen met de van Amstel te ontsnappen. De Dubois werd tot zinken gebracht en de van Amstel ging op de avond van 8 maart alleen verder.

*Zoekplaatje: Hr.Ms. Abraham Crijnssen
gecamoufleerd voor anker nabij eiland (foto
privé collectie)*

De Morgen

Juni 2012

Tegen middernacht werd het schip echter ontdekt door een Japanse torpedobootjager, die na een kort gevecht Hr.Ms. Jan van Amstel tot zinken bracht. Van de tachtig bemanningsleden kwamen er 21 om het leven. De rest verdween in krijgsgevangenschap.

Commandant A. van Miert had nooit getwijfeld aan de kans om te ontsnappen. Hij had zorgvuldig zijn voorbereidingen getroffen en voldoende brandstof, water en voedsel ingeslagen. Hij liet het schip in allerlei camouflagekleuren schilderen en had een 'plan de kampanje': overdag zo dicht mogelijk bij een eiland voor anker, het schip met takken en bladeren vermomd als 'tropisch eiland' en 's avonds 'geblindeerd' varen. Aan boord bevonden zich 11 officieren, waaronder divisiecommandant Lebeau, 48 schepelingen, waaronder dus mijn vader, zuster Agnes van Dijk, een scheepshond en een scheepsaap.

Er had natuurlijk van alles kunnen gebeuren, maar toch heb ik het gevoel dat ook ik veel aan de moed en doortastendheid van de heer van Miert heb te danken.

Op 25 april 1942 vertrekt de Crijnssen naar Sydney. Hier wordt de bewapening en detectieapparatuur aangepast. De bemanning wordt geïnterneerd. Hoekmeijer verzeild in een Australisch opleidingskamp en vertrekt op 8 september 1942 met een Nieuw Zeelands troepentransportschip naar Colombo, de hoofdstad van Ceylon (tegenwoordig Sri Lanka), waar hij op 21 september aankomt. Hij wordt geplaatst op een basis van de Marine Luchtvaart Dienst bij Trincomalee. Daar was dringend behoefte aan een kok.

Tekst: Gerard Hoekmeijer

Met dank aan mijn broer Henk Hoekmeijer voor zijn research en bijdragen.

Verder zijn artikelen van Peter Kimenai (internet) en de boeken "De Tromp en haar Trompers" van G.H. Kleinhout en "Hr. Ms. Abraham Crijnssen (van mijnneveger tot museumschip)" van R. E. van Holst Pellekaan geraadpleegd.

Volgende aflevering: "Van Trincomalee tot Archangel"

Hr.Ms. Abraham Crijnssen en haar bemanning na de stoutmoedige ontsnapping aan de vijand, veilig in Australië. G.J.A. Hoekmeijer achter officier in interlockje (naast de matroos met het aapje in zijn armen).

Ltz 1 A. van Miert in donker uniform en zuster Agnes van Dijk naast hem.

(foto privé collectie)

VERSTEGEN, Alexander Gustaaf Adolph

mede-oprichter van de Algemeene Bond van Nederlandsche Marine-Matrozen, later voor de SDAP wethouder in Den Helder en burgemeester van Koog aan de Zaan, is geboren te Texel op 6 oktober 1870 en overleden te Den Helder op 8 augustus 1936. Hij was de zoon van Judicus Marinus Pieter Jan Verstegen, boekhouder, en Bregje Jacobs. Vanaf 6 oktober 1898 had hij een vrij huwelijk met Hendrika Clasina Jacoba Pauwelina Ligteringen, met wie hij op 14 september 1899 in het huwelijk trad. Zij had al een dochter en een zoon, de laatste waarschijnlijk van Verstegen. Pseudoniem: Alex.

Verstegen groeide op in een Nederlands-Hervormd gezin dat het financieel niet gemakkelijk had. Hij volgde met onderbrekingen de lagere school en tekende bij de marine een dienstverband dat toentertijd tot het 28ste levensjaar duurde. Het leven van het marinepersoneel was hard. Het voedsel was vaak beneden de maat, er werd zwaar en snel gestraft en de betaling was slecht. Verstegen diende als matroos eerste klas op de Bellona en genoot al een zekere bekendheid bij het marinepersoneel toen hij samen met J. Bonarius en J. Gottmer het initiatief nam om de matrozen te organiseren. Hij plaatste daartoe in 't *Vliegend Blaadje* een advertentie voor een vergadering op 22 januari 1897 in Diligentia in Den Helder. De zestig daar aanwezige matrozen richtten Eendracht maakt Macht op en kozen de initiatiefnemers tot bestuur, met Verstegen als voorzitter. De naam veranderde spoedig in Algemeene Bond voor Nederlandsche Marine-Matrozen. Na de beëindiging van zijn dienstverband in oktober 1898 exploiteerde Verstegen, die reservematroos bleef, een klein koffiehuis aan de Westgracht in Den Helder. Hij had het niet breed en verdiende wat bij met het houden van kostgangers en het

verhuren van kamers. Volgens W.H. Meijer, die samen met twee andere matrozen bij hem een

kamer huurde, kwamen daar 'alle draden bijeen van de toen nog vrij onbetekenende arbeidersbeweging in Den Helder'. 's Zondags aten we mee aan tafel, met anderen die kwamen binnenvallen. Want dit huis was, zoals wij het noemden "het huis van de doortrekkende troepen". Wie betalen kon betaalde en wie dit niet kon, rekende later wel eens af, een stel armoedzaaiers, die elkaar zo'n beetje door het leven hielpen en behalve van brood met margarine en aardappelen met lawaaisaus, leefden van de nieuwe ideeën, die ze elkaar trachtten in te prenten'.

Nu hij niet meer voer, kon Verstegen de matrozenbond, waarvan het ledental was teruggelopen van driehonderd naar dertig, nieuw leven inblazen, in 1899 als voorzitter en vanaf 1900 als secretaris. Dat was hij geworden omdat men veel belang hechtte aan goede stukken en correspondentie. De matrozen stonden onder de militaire krijgstuicht en waren dus niet vrij in hun beweging en handelen. Daarom wilden zij dat iemand die niet meer in dienst was, de bond zou leiden. Tastend vonden zij de weg naar een echte vakorganisatie. In 1900 kwam de bond voor het eerst in de Tweede Kamer ter sprake, toen de anti-revolutionaire afgevaardigde voor Den Helder A.P. Staalman een request om verbetering van de arbeidsomstandigheden van matrozen ondersteunde. Moeilijkheden met de autoriteiten begonnen toen Verstegen misstanden in het marinehospitaal in Den

De Morgen

Juni 2012

Helder eind 1900, begin 1901 in de publiciteit bracht door het plaatsen van een artikel in verschillende kranten, waarvoor hij uiteindelijk door het Hof in Den Haag veroordeeld werd tot f100,- boete of veertien dagen hechtenis. De boete werd voor hem betaald. Omdat de matrozen het belang inzagen van een eigen orgaan, verscheen vanaf 6 april 1901 *Het Anker*, eerst als maandblad en later als weekblad met Verstegen als secretaris-redacteur tegen een salaris van f10,-, vanaf 1902 f12,50 per week. Verstegen was in deze functie niet altijd 'tactvol' genoeg en plaatste volgens sommigen rijp en groen. In 1902 verbood de Directie te Willemsoord bij monde van schout-bij-nacht A.G. Ellis het lezen van *Het Anker*. Verstegen liet toen onder redactie van 'Alex' de *Hamerhaai* verschijnen, dat na drie nummers ook verboden werd. Door de benoeming van Ellis in 1903 tot minister van Marine braken nog moeilijker tijden aan en werd de vervolging steeds heviger. Omdat het bestuur van de bond aansprakelijk gesteld werd voor de inhoud van *Het Anker* besloot men in juni 1903 in naam het blad los te laten. Verstegen werd redacteur-uitgever, alle leden van de bond werden automatisch als abonnee ingeschreven en een deel van de bondscontributie werd geboekt als ontvangen abonnementsgeld. Verstegen was inmiddels wat moedeloos geworden. Bovendien kon hij slecht tegen kritiek. In juli 1903 kwam Meijer hem helpen. In oktober droeg Verstegen de redactie van *Het Anker* aan hem over en in april 1904 verliet hij de matrozenbond. Kort daarna verloor de bond haar rechtspersoonlijkheid en werd *Het Anker* op alle schepen verboden. Het artikel 'Goed zoo!' uit 1902 door Verstegen geschreven naar aanleiding van het ontslag uit de dienst van Meijer die in publikaties de misstanden bij de marine aan de kaak had gesteld, speelde daarbij een rol.

Verstegen begon nu in Den Helder een boekhandel-annex sigarenwinkel (1904), maar vertrok spoedig naar Amsterdam, waar hij agent van *Het Volk* en de Centrale Arbeiders Verzekeringssn Depositobank werd. Door de val van het kabinet na de verkiezingen in 1905 verdween minister Ellis, die het de Bond zo lastig had gemaakt. Maar ook Meijer was vermoeid en wist Verstegen in 1906 weer naar Den Helder te krijgen. Deze schreef in *Het Anker* van 12 mei dat hij teruggekomen was *'toegerust met wat meer practischen zin, met wat nuchterder kijk op de dingen, die zich in het leven aan ons voordoen, met wat meer kennis van personen en zaken van wezen en schijn.'* Het tienjarig bestaan van de matrozenbond werd in 1907 gevierd met een fraai gedenkboek, waarin Verstegen twee artikelen schreef. Op het feest klonk voor het eerst het bondslied met woorden en muziek van H.J. Hegeraat en hield Verstegen de feestrede. In hetzelfde jaar was hij met enkele matrozen en mariniers bij de betoging voor algemeen kiesrecht in Den Haag, een voor velen onvergetelijke herinnering. Verstegen zou *Het Anker* redigeren tot 1916, volgens medebestuurders een bewijs van zijn ongelofelijke taaiheid. Ook had hij overwicht op de marinematrozen. Hij was in leeftijd ouder dan de meesten van hen en het matrozenleven lag al lang achter hem. Hij was gevoelig, gemoedelijk, soms wat naïef en goed van vertrouwen en had een sterk rechtvaardigheidsgevoel. A.B. Kleerekoper karakteriseerde hem in 1916 met het bijbelwoord *'Wees vroolijk met ernst'*. *'Als ik zijn oogen zie, dan leveren daar zijn humor en zijn idealisme een gestadig spiegelgevecht dat ze alle twee onophoudelijk winnen.'* A.W. Michels, die al vanaf 1904 in de bond actief was, nam het redacteurschap van hem over. Om de eenheid in de matrozenbond te herstellen- na conflicten over de richting van de bond met onder anderen J.A. Brandsteder - nam Verstegen in 1919 na het vertrek van

De Morgen

Juni 2012

Michels de redactie opnieuw op zich, tot *Het Anker* in 1921 opging in *het Algemeen Marine-Weekblad*. Ook in de oorspronkelijk kleine SDAP-afdeling Den Helder speelde Verstegen direct een belangrijke rol. Vanaf 1898 was hij bestuurslid (het grootste gedeelte van de tijd voorzitter) hetgeen hij (met een korte onderbreking) tot zijn vertrek uit Den Helder in 1929 bleef. Hij bezocht namens de afdeling de partijcongressen, waar hij in 1909 te Deventer voor roeyement van de Tribunisten was. Vanaf november 1907 was hij aan het Helderse SDAP blad *De Vonk* verbonden, eerst als redacteur en vanaf 1909, toen C. Thomassen die functie overnam, als medewerker. Hij was oprichter van de arbeiderszangvereniging Kunst aan het Volk. Verder slaagde hij erin de plaatselijke transportarbeiders tot organisatie te brengen. Als enige sociaal-democraat werd hij in 1909 tot lid van de gemeenteraad gekozen. Hij had zitting in de Commissie voor het ontwerpen van een salarisregeling voor het gemeentepersoneel (1910), de Commissie voor de werklozenverzekering (1914), kreeg de leiding van de levensmiddelen distributie (1915) en werd directeur van het levensmiddelenbedrijf, wat zijn vertrek uit de Raad meebracht. In 1916 werd hij niet alleen directeur van de gemeentelijke arbeidsbeurs, maar ook controleur op de uitvoer van zeevis op verzoek van de Nederlandsche Uitvoer Maatschappij. In 1919 werd hij weer in de gemeenteraad gekozen, werd wethouder tot 1929 en als zodanig ambtenaar van de Burgelijke Stand. Als voorzitter van de SDAP afdeling kwam hij samen met secretaris J. Borkert, ook een ex-matroos, in 1920 in conflict met Michels. Behalve zakelijke geschillen over het eigenmachtige optreden van Michels als SDAP-er speelden karakterverschillen een rol, die ook in de matrozenbond de samenwerking niet altijd even soepel hadden doen verlopen en tot conflicten hadden geleid. Een

'geschillencommissie' moest de 'kwestie' oplossen. Minister J.B. Kan droeg Verstegen in 1929 - nadat een sollicitatie in 1926 naar Callantsoog mislukt was - voor als burgemeester van Koog aan de Zaan. Deze benoeming vond plaats tegen de nadrukkelijke adviezen van de commissaris van de koningin, A. Röell, die - ofschoon de SDAP vijf van de elf raadszetels bezette - geen sociaal-democraat wilde benoemen. Verstegen was geliefd als 'arbeiders-burgemeester', ging mee met de uitstapjes van schoolkinderen en bejaarden en nam actief deel aan het verenigingsleven. Hij bevorderde onder meer de volkshuisvesting in Koog aan de Zaan. Hij had een leidende functie bij de plaatselijke Orde van Odd Fellows, was voorzitter van de Commissie voor onderricht en ontspanning van 'werklozen', sprak voor afdelingen van de SDAP en het Instituut voor Arbeidersontwikkeling. Maar zijn hart lag ook nog steeds bij de marine en Den Helder. In 1933 behoorde hij tot de 'oudgasten', die na de miterij op de Zeven Provinciën het marinepersoneel probeerden te ondersteunen en activeren. Hij werd voorzitter van het Marine-Steun-Comité en was evenals Michels betrokken bij de heroprichting van *Het Anker*, waarvan vijf nummers verschenen. Het blad werd voor militairen verboden en Verstegen moest van minister J. de Wilde zijn mede-ondertekening van het inleidende woord 'Alle hens aan dek' openlijk terugtrekken en deed dat, omdat het *'niet te vereenigen is met de plichten die op mij rusten als burgemeester eener Nederlandschen gemeente*. Als zodanig toch is het mijn taak het gezag hoog te houden - een taak, die ik onder alle omstandigheden tot het uiterste zal vervullen - en dit is niet de strekking van dit artikel'. Wegens een hartkwaal kon Verstegen zijn tweede termijn als burgemeester niet volmaken. Eind 1935 nam hij afscheid van Koog aan de Zaan om zijn laatste maanden in Den Helder door te

De Morgen

Juni 2012

brengen. Op 12 augustus 1936 vond onder enorme belangstelling de indrukwekkende begrafenis op de algemene begraafplaats te

Huisduinen plaats. P.L. Kramer, de architect van het gebouw van de Marinebond in Den Helder, ontwierp een eenvoudig grafmonument.

(bronvermelding IISG)

HET BADHUIS

Den Helder had ondanks zijn schoonklinkende naam lange tijd geen openbaar badhuis. Veel Nieuwediepers waren voor een wasbeurt aangewezen op een tobbe of teil of de waterkraan. Vanaf 1940 beschikte de heilgymnast H.A. Enklaar aan de Kanaalweg over een gymnastieklokaal waar zijn leerlingen zich na de oefeningen konden douchen. Ook anderen maakten daar gebruik van. Mede hierdoor besloot Enklaar tot de vestiging van een badhuis, dat in september 1940 zou worden verwezenlijkt. Hoewel de inrichting provisorisch aandeed, kwam zij tegemoet aan de toenmalige hygiënische eisen. In 1943 werd het werkterrein naar de Stationsstraat verplaatst waar tien badcellen kwamen. Het badhuis draaide goed totdat de gaslevering verviel en Enklaar op kolen overschakelde, wat de bouw van een stokerij en plaatsing van boilers met zich meebracht. Begin 1946 informeerde Enklaar naar de mogelijkheden van nieuwbouw. Dat betekende een periode van eindeloos delibereren en marchanderen dat bij dergelijke aanvragen gebruikelijk is. Het Helderse architectenbureau Peters en Roelofs maakte het ontwerp. Een obstakel vormde de onteigening van een terrein aan de Stationsstraat hoek Plantsoenstraat, dat pas na langdurige procedures tot stand kwam. Vanaf de opening van het badhuis, in 1952, hield L. Wiedenhoff toezicht over de badcellen en zorgde tevens voor het onderhoud.

Verder was er een afzonderlijke ruimte met kuip, het kamertje waar de badman de kaartjes, zakjes shampoo en zeep verkocht en een rijwielstalling voor bezoekers. Voor enkele dubbeltjes kon men maximaal twintig minuten onder de douche.

Wiedenhoff moest regelmatig optreden als een klant de tijd had overschreden. Een klopp op de deur was dan voldoende om de douche cel vrij te krijgen voor de volgende cliënt. Van het badhuis in de Plantsoenstraat is ooit massaal gebruik gemaakt. Het was raadzaam een tijdschrift of breiwerk mee te nemen om de eventuele wachttijd te verkorten. Later verminderde het bezoekersaantal, doordat vrijwel overal douches in woningen werden aangelegd. Deze ontwikkeling leidde op 28 juni 1971 tot opheffing van het badhuis. Nadien is het gebouw in gebruik door een groep fysiotherapeuten.

Tekst Marinus Vermooten